

8. Závěr

Hledání účinnějších postupů, které by pozitivně ovlivnily vývoj kriminality mládeže a které by efektivně reagovaly na její protiprávní jednání, považuji za stále velmi aktuální téma. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, v souladu se současnými trendy trestní justice vychází z principů restorativní (obnovující) spravedlnosti. Platná právní úprava klade důraz především na výchovný účel opatření, která by měla být ukládána po pečlivém zvážení všech okolností případu a osoby mladistvého. Zákon nabízí poměrně široké spektrum alternativních řešení trestních věcí, a to jak hmotněprávních, tak procesních. Jejich efektivní výkon a působení by nebylo možné bez zapojení Probační a mediační služby. Změna chování, hodnot a škodlivých návyků by nebyla možná bez rychlého a intenzivního působení na mladistvého. Ovlivněním dalšího vývoje dosud duševně nevypělého jedince je možné pozitivně směřovat jeho budoucí život. Mladistvý by si během trestního řízení měl uvědomit svůj „přešlap“ a pokusit se napravit způsobené škody a urovnat narušené vztahy.

Pro nalezení nejlepšího postupu v konkrétní věci je nutné zmapovat osobní, rodinné a sociální poměry mladistvého. Zjistit, co bylo příčinou jeho trestného jednání, kdo byl jeho činem dotčen atd. PMS by měla být dle mého názoru pověřena zpracováním zpráv před rozhodnutím ve smyslu § 55 a § 56 v co největším počtu případů (s tím úzce souvisí i problematika zjišťování stanoviska mladistvého

k uložení určitých výchovných a trestních opatření). V současné době však soudci ani státní zástupci této možnosti plně nevyužívají. Na druhou stranu si však musíme položit otázku, zda by PMS byla schopna při časovém zatížení, které zpracování takových zpráv bezesporu představuje, zvládnout větší množství případů. Vzhledem k široké agendě její činnosti a početnímu stavu zaměstnanců se domnívám, že nikoli. Personální situace i materiální zabezpečení středisek PMS je v současné době neuspokojivé. Tyto nedostatky se pak promítají do veškeré činnosti PMS. Jestliže například v průběhu výkonu dohledu zákon pokládá důraz na návštěvy probačních úředníků v bydlišti mladistvého, ve škole či pracovišti, což je bezesporu pozitivní, mělo by mít středisko pro tyto účely k dispozici vlastní služební vůz. Podobně je z důvodu neexistence takových služebních vozidel obtížné kontrolovat výkon trestního opatření obecně prospěšných prací.

Mládež je v podstatně větší míře než dospělí ovlivňována prostředím, ve kterém žije, svými rodiči, vrstevníky. Považuji proto za velmi důležité, aby PMS svou pozornost věnovala sociálnímu okolí mladistvého a pokusila se jej zapojit do spolupráce při řešení problematické situace mladistvého. Domnívám se, že rodiče by měli být aktivně zapojeni i v rámci probačních programů (§ 17 ZSM), kdy by například několik lekcí bylo zaměřeno na společné zvládání konfliktních situací, posílení vzájemné komunikace apod. U probačních programů dále poukazuji na to, že v některých soudních obvodech neexistuje ani jediný program, který by bylo možno mladistvému uložit. Nutnost navýšení programů je tedy očividná. S realizací probačních programů je spjat problém s nedostatkem pravomoci samotného realizátora. V případech, kdy mladistvý opakovaně hrubě narušuje průběh lekcí, by měl mít realizátor možnost ho z programu vyloučit. Soudce či státní zástupce by pak měli na nastalou situaci bezprostředně reagovat např. zrušením nebo změnou výchovného opatření.

Dále bych chtěla upozornit na problém sankcionovatelnosti neplnění výchovných opatření. Pokud bylo totiž takové opatření uloženo pravomocným rozhodnutím (ať už samostatně nebo v kombinaci s dalším výchovným opatřením), na jeho neplnění není možné v podstatě nijak reagovat (výjimku představuje výstraha udělená probačním úředníkem v případě dohledu). Za této situace by soud a v přípravném řízení státní zástupce měli pečlivě zvážit, zda je vzhledem k osobě

mladistvého a jeho chování po spáchání provinění takové rozhodnutí vhodné. Zapojení PMS již v raném stádiu řízení může napomoci k udělení souhlasu mladistvého s uložením výchovného opatření již v průběhu trestního řízení. Na neplnění takto uloženého výchovného opatření pak OČTŘ mohou adekvátně reagovat dalším postupem ve věci.

Ačkoli jsou v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže zdůrazněna práva poškozeného, v případě užití institutu odstoupení od trestního stíhání (§ 70 - § 71 ZSM) je jeho postavení znevýhodněno, neboť mu není dána možnost podání stížnosti proti usnesení, kterým se v řízení definitivně rozhodlo. Navrhovala bych tedy ustanovení o odstoupení od trestního stíhání doplnit o možnost podání stížnosti poškozeným. V souvislosti s náhradou škody je nutné podotknout, že v současné době je většinou škoda za mladistvého hrazena jeho rodiči a v podstatě není možné dosáhnout toho, aby byl mladistvý povinen se o náhradu škody alespoň pokusit. Probační úředníci se snaží mladistvé vést k tomu, aby se snažili finanční prostředky, byť i jinou než peněžní formou, rodičům vrátit. Protože jen tak je možné dosáhnout požadovaného výchovného účinku. Jako možná cesta k převzetí odpovědnosti mladistvého slouží v případech, kdy byla proviněním způsobena škoda, mediace. Úspěšně provedená mediace má pozitivní účinek jak pro mladistvého, tak poškozeného a troufám si říci, že v případech, kdy strany jednají tváří v tvář, i mnohem intenzivnější dopad než samotné trestní řízení.

PMS od doby svého vzniku urazila dlouhou cestu. Neustále se snaží navazovat a podporovat již existující spolupráci se státními i neziskovými organizacemi a dalšími subjekty, analyzovat údaje o své činnosti a pracovat na vytváření nových a účinnějších metod a strategií. V souvislosti s vyšším uplatněním alternativních sankcí a způsobů řízení je o to nutnější podporovat rozvoj činnosti PMS jako nezastupitelného aktéra v systému trestní justice.